

ВІСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В БЕРЛІНІ

Berlin C 2, Breite Straße 36, Aufgang 5, Telefon: 51 1214

Виходить щомісячно під редакцією д-ра Зенона Кузелі

Річник VI, № 3 (38)

Берлін, дня 30.квітня 1938

ТИСЯЧА ЛІТ НІМЕЧЧИНИ

Написав Проф. Др. Гайнріх Ріттер фон Србїк, Відень

(ВУНІ) Поняття імперії століттями скривало для німця вражіння взнеслого шляхотного обединючого оформлення простору і всіх ріжкоманітних територій та поодиноких земель у ній під тінню одної корони. Ядром імперії були німецькі землі, але і Бургундія й Італія обединувалися в ній у вищу універсальну спільноту. Але універсальна ідея імперії зливалися з реально-політичними претензіями гегемонії у християнськїм світі. В тодішній психології цісар був упорядчик землі, охоронець віри уповноважений Богом до навернення поган і це предствалення про нього збереглося у широких народніх масах до самого 1806.р.-катастрофи імперії. Ця висока ідея служила опором і реальній політиці цісарства, тим гаслом, під яким ішла велика струя колонізації сходу з її основуванням міст та використанням земних скарбів.

Універсальна ідея імперії не перешкодила зростові німецького національного почуття, особливо на сході, там, де німці стикалися з иншими народами, але поняття "святої держави" залишилося і тоді, коли инші на-

роди розвинулися до правдиво національного розуміння власної своерідності. В наслідок цього і в наслідок поразки у боротьбі з панством прийшло до повного територіяльного розбиття, до утворення малих і ще менших держав і державок, які стреміли до повної суверенности, але над якими все-таки лишався вищий чисто моральний звязок священної імперії. Розуміється імперія втратила навіть характер держави, але продовжувала лишатися невідемним складником народньої душі, особливо в селянстві і тому вона не заслуговує того призирства, з яким часто її трактовано, як розбите, непридатне до самочинних акцій тіло. Та і в політичному відношенню імперія не дивлячись на своє розбиття совісно виконала своє завдання оборони німецької території від зовнішніх ворогів, турків і французів. Коли боротьба Фридриха Великого й Марії-Терези розколола і моральний звязок імперії, то зараз обидві постаті гідні признання німців: Фридриха за створення першої консолідованої німецької держави, ядра budouчого об'єднання, Марія-Тереза і її наступник Йозеф II за збереження імперської ідеї та за ті цінности, які їх діяльність як реформаторів і будівничих держави дала будучим поколінням.

Перша імперія впала під натиском зєднаних сил народу, що дійшов до поняття власної суверенности та видав військового генія Наполеона. Але туга за імперією, згадки за її славно минуле, її образ привабно викреслений стількома поетами та філософами послужив одним із головніших ідейних складників здвигу визвольної війни 1813 р. Але змістом цієї туги за імперією були вже модерні національні почування, які домагалися об'єднаної німецької держави і які з того часу вже не замовкли.

Німецький Союз був способом загальмувати розвиток нового національного почуття, але всеж він був продовжувачем традицій імперії, продовжувачем ідеї, що всі німці в той чи инший спосіб належать до купи. Але найважливіше що загальмувати розвитку пону до нового національного

об'єднання не вдалося - він проникав щораз далі у широкі маси. Без нього не вдалось би довершити Бісмаркові створення другої імперії, дарма що йому до розпорядимости стояли величезні мілітарні та організаційні засоби Пруссії. Гірше, що друга імперія не змогла об'єднати всього німецького народу, що в ній розвинувся більш механічно-державний ніж загальнонаціональний дух, що за своїми економічними інтересами та класовими противенствами друга імперія занедбала своє властиве призначення - стреміти до об'єднання всіх німців. Розуміється, ані великості Бісмарка, ані значіння другої імперії не зменшує те, що вона була тільки недокінченою національною державою, під пруською гегемонією. Австрія від 1866.р. жила поза межами німецької державної спільноти своїм зовсім окремим життям і німецькому населенню в ній грозила щораз більше небезпека захлинутися в чужому елементі.

Чотири роки Світової війни проведені спільно знову оживили загальнонімецькі почуття. В Світовій війні треба шукати теж і корнів нового стремління ґрунтувати державу не на існуючих факторах, не на "вищій" класі, а на всім населенню, політичним виявом буття котрого і мала стати держава.

Ця народня ідея держави перетривала роки упокорення після Версальського миру і зросла у непереможну силу. З малої клітини, під провідником, котрого місію спочатку розуміли лише декілька, а де далі то все ширші маси, розвинулась третя імперія. У ній знайшли свій вияв модерні ідеї про народню спільноту, чистоту раси і крови, суцільність і консолідацію та нарешті про соціяльну справедливість. Але спочатку була ще третя імперія обмежена на кордони другої, їй ще бракувало властивого спадкоємця старої імперії - Австрії. Тільки з приєднанням цієї останньої міг влитись у зміст третьої імперії той старий переказ шляхотности і величности пориву і розмаху твору Оттона Великого з 962.р. В цьому незміриме значіння 13 березня та 10 квітня 1938.р. для будучої історії німецького

НОВА ПУБЛІКАЦІЯ В НИЗЦІ ПОВОЄНИХ НІМЕЦЬКИХ ВИДАНЬ ПРО УКРАЇНУ
ЗАГАЛЬНО ОГЛЯДОВОГО ТИПУ.

(З приводу окремого числа про Україну, виданого журналом
"Die deutsche Berufsziehung")

(ВУНІ) В німецькій мові появилoся по війні багато розвідок і зокрема статей про окремі українські питання. Але тут приходиться на увагу лише тих кільканацять публікацій, які дають загальнішу картину українського політичного, економічного й культурного життя. Здебільшого це збірні праці, рідше одного тільки автора. До цього огляду не звійшли видання на території колишньої Австрії, та взагалі розмежування часом доволі трудне, що зачислити до загально оглядових, що до спеціальних видань, і практично довелось обмежитися до матеріялу, що ним розпоряджає Український Науковий Інститут у Берліні. Тому цей огляд не претендує на повність, хоч слід уважати, що дуже небагато могло залишитись поза його рамами. Поза бібліографічним описом подано тут коротку характеристику змісту, але не оцінку дотичних публікацій; це хоча вже тому, що значна кількість статей походить від співробітників "Вістей".

До найстаршої групи належать публікації з часів, коли ще політичні відносини на Близькому Сході Європи не устійнилися в сьогодняшнім вигляді. Межею "повоєности" не слід уважати закінчення світової війни Версайським миром, бо з погляду німецько-українських взаємин є це вже Берестейський мир. До цієї події навіязує саме перше видання, що вийшло з німецької ініціативи:

1) Der Friedensvertrag mit der Ukraine vom 9. III. 1918, der Zusatzvertrag und der deutsch-ukrainische Handelsvertrag nebst der amtlichen Denkschrift. Die wirtschaftliche Bedeutung der Ukraine. Berlin 1918. Deckers Verlag. 88 S. Deutsch-Russischer Verein zur Pflege und Förderung der gegenseitigen Handelsbeziehungen. Abteilung Ukraine. Характер політично-господарський. Статистичні зіставлення Р. Глянце, Одеса-Берлін, обіймають загальні числа про територію, населення, міста, мову, професію, далі сільсько-господарські про збір збіж і технічних рослин, про скотарство і лісівництво, врешті про добичу вугілля і залізної руди та про участь України в промисловості Російської імперії, теж про дрібний кредит. Про актуальність цього видання сьогодні, розуміється, не може бути мови.

2) S. Zuckermann, Wirtschaftspolitiches aus der Ukraine. Berlin 1918. Russischer Kurier 90. І маю в тексті. Книжка відомого в ділянці зокрема зовнішньої торгівлі економіста-статистика має дуже різноманітний зміст. В "господарських основах України" (ст. 3-55) говорить про виникнення Української Держави, її територію і населення, але й передає свої інтервю з міністрами для меншин, що мають лише хвилево актуальний характер. "Сільсько-господарська міць України" (ст. 17-37) з'ясована подрібно в 14-и підрозділах, промисловість (ст. 38-55) в 9. Розділ про "Державну організацію України" (ст. 55-71) передає найновіший тоді політичний розвиток (універсали, закони, події); розділ про "Господарські взаємини з Україною" (ст. 72-90) теж має хвилево актуальний зміст включно до розмов з керівними особами, промов і розпорядків українських і німецьких урядових чинників. Це дуже цікавий історичний матеріал, зокрема також задля отвертого й реально-політичного підходу автора до дразливих питань.

3) O. Daskaljuk, Die Ukraine als Arbeitsfeld für Deutsche und deutsches Kapital. Berlin 1922. Stilke. 80 ст. Характер цієї книжки більш однобічний, але все ще обіймає крім господарської ділянки також політичні моменти та має широкий загальний вступ, так що наближається сильно до за-

гально-оглядових творів. Зміст: Значіння України, її відношення до Росії, Українська Східна та Українська Народна Республіка. Загальні висновки. Далі вже окремі ділянки українського господарства: транспорт і комунікація, добування підземних багатств, промисловість, також сільсько-господарська, але саме сільське господарство власне ні, тільки вивіз збіжжя. Все це з погляду можливості приложення німецького капіталу, для якого на Сході якраз Україна є найкращим контрагентом. У додатку подано багато господарських чисел у межах національної території України.

4) Die Ukraine und Deutschlands Zukunft. Süddeutsche Monatshefte. München. Лютий 1924. Ст. 153-210. 2 мапи. Збірка дуже всебічна і зложена з погляду німецьких поглядів та інтересів; автори - майже всі німці. Вступна стаття, редакційна, має титул збірки. Вернер Брайт протиставляє великі заходи Чехословаччини для еміграції Сходу Європи кволий ініціативі Німеччини зі шкодою для її інтересів на будуче. Проф. Мартин (не Отмар!) Шпан тільки посередньо дотикається України говорячи про німецьке післанництво в середній Європі. Макс Вольф дає загальний огляд про територію і населення, проф. Лепкий пише про душу українську. Переклад Короленкової ідилі власне тут не на місці з огляду на відоме наставлення цього територіального малороса. Визначний знавець східно-європейських питань Павло Рорбах обговорює Україну як європейську проблему. Майсінгер займається німецькими господарськими інтересами в Україні. Для доповнення з ще передрук зі статті з "Дні" в про вороже відношення українських селян до совітської господарки та виїмок зі спогадів французького посла в Петрограді, Палсольога, розмова з Горемікіном про українське питання. Дойрінгер згадує про прихід німецьких військ до України, Франц про замордування фельдмаршала Айхгорна в Києві неукраїнцем. Стаття генерала проф. Гавсгофера вставляє Україну в рами розгляду поняття Евразії. Проф. Дір застановляється чи батьківщиною Індogerманів була саме Україна. Є ще рецензія на книжку Герасимовича, Голод в Україні, видану по німецьки в р. 1923. і згадка про відомий "Опис України..". Бошняна. Між оголошеннями є інсерати українських видань і видавництв. Територіально об'єктом головного зацікавлення в цій збірці є переважно (виймаючи очевидно Рорбаха) лише підсовітська Україна, не українське питання в цілому.

Виключно до Української Соціалістичної Радянської Республіки відноситься з природи речі збірка статей, що появилася з багатьма ілюстраціями в окремим числі періодика видаваного в Берліні в рр. 1924-32. в большевицьким духу Т-вом приятелів Нової Росії.

5) "Das Neue Russland". Berlin 1929. Ч. I-2, ст. 87. Статті писані переважно українцями (В. Яворський, Скрипник, Козицький і тд.) про українські питання з ділянки політики, господарства, військовости, літератури, мистецтва, науки, бібліотечної справи і тд. З загально українського, не партійно-совітського погляду порівнююче найоб'єктивнішу вартість можуть мати такі статті як інж. Бондаренка про підземні багатства Східної України, але вже стаття Ковалева про сільське господарство УСРР надто однобічна і небагато дає. Специфічне наставлення зазначається в інших статтях очевидно ще сильніше. В цій і слідуєчих двох статтях українські автори виходять вже від конкретних сьогоднішніх обставин, у яких найшла Україна, тільки з діаметрально різного становища.

6) Die Ukraine unter Fremdherrschaft. Berlin 1928. Der Nahe Osten. 52 ст. І мапа. Після передмови і загальної статті Д. Палієва про європейську вагу української проблеми зясовує проф. др. Кузеля самостійницькі змагання в Східній Україні, та говорить далі в окремій статті про Українців у Румунії. Положення українського народу під польською владою, питання суто політичні та шкільної політики є темою статей В. Кохана, С. Чучмана і О. Целевича. Закарпаттям займається в останній статті Р. Ярій. Збірка не є чисто політична, бо крім шкільництва зачеплені й церковні та культурні питання, також економічні, правда, дуже коротко, ще найширше в проф. З. Кузеля

Все ж актуально-політичний момент має рішучу перевагу.

7) Ukraine von gestern und heute. Berlin 1933. Ukrainischer Pressedienst - Ukrainisches Büro. 60 ст. I мапа. Ця публікація вийшла окремо, але також як ч. I-2 (січень-лютий) 1933 місячника Ukraine. Schrift für nationale ukrainische Volks-, Wirtschafts- und Kulturpolitik. Ріжниця щодо змісту лише в передмові. В подвійнім числі місячника вона навіязує, в 15-у річницю Берестейського мира, намічене видавання нового періодика до давнішого місячника "Die Ukraine" (1919-26). В окремім виданню передмова узasadнює його потребу тим, що від "Die Ukraine unter Fremdherrschaft" через 5 літ не появилася в німецькій мові ні один загальний огляд українських проблем. У першій з п'яти статей (Давня й сучасна Україна) Р. Яриш дає загальну політичну характеристику українського питання на тлі історичного розвитку та з виглядами до майбутнього, порушуючи коротко моменти географічні, популяційні, мовні й політичні. Стаття С. Чучмана про історично-політичну традицію Українців та їхню боротьбу за державність має популярно-історичний характер: від Київської Держави через Козаччину, передвоєнний стан, світові й визвольну війну та українську державність до сучасних відносин. Господарські основи української державности зясовує др. Б. Крупницький. Історик проявляється тут у широкій історичній перспективі. Після загального вступу йдуть розділи про сільське господарство, промисловість і торгівлю та про значіння самостійного українського господарства для Європи. Найдовша і найосновніша стаття др. Кузеля про українську культуру, що в ній автор спиняється на високому стані розвитку народньої культури як підстави загального культурного розвитку, на культурних зв'язках з Середньою і Західньою Європою і т.д. Ця збірка куди всебічніша від попередньої, але все ж має характер, так мовити, першої інформації з погляду актуальних питань, тому й не є обтяжена надміром, напр. чисельних даних. Має загально зацікавити читача українським питанням у його головних ділянках.

Розмірами й напрямом відрізняються від двох щойно обговорених збірок дві слідуєчі, далекі від політики й господарства.

8) Das geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart. Münster in Westfalen 1930. Aschendorfsche Verlagbuchhandlung. 219 S. Schriftenreihe "Deutschum und Ausland" N. 28-29. Це вже немала книжка. На вступі історичний огляд проф. Дм. Дорошенка і загальна стаття доц. др. В. Залозецького (Geistesgeschichtliche Einleitung) I. частина обіймає три статті про середновіччя (10-16 ст.): проф. др. І. Мірчук, Церква й духове життя; проф. Дм. Дорошенко, Письменство й освіта на Русі-Україні від 10. до полов. 16 ст.; Залозецький, Візантійсько-руське мистецтво. В II. частині ті самі автори пишуть в аналогічнім порядку про нову добу 16-18 ст., а саме про Історію духово-релігійних течій, про Історичний огляд української літератури від 2-ої половини 16-ого до кінця 18-ого ст. та про Добу переходу й барокове мистецтво. На III. частину (19. ст. і сучасність) складається 6 статей: доц. Л. Білецький, Романтика та її вияв в українській літературі; проф. Дм. Антонович, Український театр; Залозецький, Українське мистецтво нової доби; др. Кузеля, Українська етнографія; Дорошенко, Розвиток української науки та її сьогоднішній стан; Білецький, Головні течії в українській літературі 19-ого і 20-ого ст.

Разом 14 статей 6 авторів, з того 2 загальні, 2 про релігійне життя, 4 літературні, 4 про мистецтво, по одній про етнографію та про розвиток української науки. Картина доволі повна, але не зовсім згармонізована, бо, як зазначає передмова, поодинокі автори насвітлювали питання кожний зі свого становища, що збагатило всебічність і проблематику деяким коштом суцільности. В кінці кожної статті подана бібліографія важніших творів з дотичної ділянки.

9) Ukraine und die Kirchliche Union. Berlin 1930. Germania. 133 ст. I мапа. I світлінка в збірці "Церква і східне християнство" католицька опіка над емігрантами з портретом передмовою Експ. Митрополита Шептицького. Мета цієї збірки, очевидно, в першу чергу інформувати Західний католицький світ про релігійне життя східно-християнської України. Але такий специфічний характер має власне тільки перша стаття О. др. П. Вергуна, Історичний огляд церковних відносин України в минулому й сучасному. Дальші 4 статті ставлять питання ширше, так що ця книжка є наче доповненням попередньо обговореної, хоч і з особливим наголошенням релігійної ділянки. Автори почасти ті самі: Др. Мірчук, Духове життя України в 16. і 17. ст., Др. Кузеля, Вплив церкви на українське народне життя, Др. Залозецький, Історія східно-європейської архітектури та її залежність від Східного й Західного Риму, з особливим углядженням України та Духово-історичні передумови унійних проблем, з особливим углядженням України. Дуже цінна бібліографія важливішої літератури щодо унії східної церкви з Римом, розуміється, з особливою увагою до України, вміло зіставлена проф. др. Кузелею в мовах: латинській, італійській, французькій, англійській, німецькій (в славянських ні, бо ширшим колам інтересентів вони в Німеччині неприступні).

Таким чином духовна культура України заступлена в німецьких виданнях найкраще. Але це видання вже спеціалізовані, зокрема те про Унію, та не мають тих актуальних для німецького загалу частин, як історія, політика, господарство, загальні дані географічні, популяційні ітд. Характерне для обох останніх збірок є, подібно як і для двох попередніх, те, що всі статті писані українцями, хоч видання в двох випадках німецьке. Натомість у німецьких виданнях Українського Наукового Інституту в Берліні переважають окремі питання з різних ділянок української проблеми. І в тих випадках, коли кілька статей чи розвідок об'єднано в збірнім томі, вони не творять субстрат якогось спільного огляду, хоч, розуміється всі разом видання вичерпують широко українську проблему.

10) Ukraine. Berlin 1937. Das Aktuelle Archiv. II ст. I мапа. Огляд дає в загальній та історичній частині більше, ніж на це вказувала б невелика кількість сторінок. Обіймає дані географічні й популяційні, релігійні та церковні справи, дуже коротко і господарські (сировини й джерела енергії, промисловість добуваюча і переробна, сільське господарство). Німецький автор (Меркер) користувався головно українськими джерелами, оскільки переложені на німецьку мову, числами III. статистичного річника Економічного Бюро в Варшаві за р. 1935 та устними інформаціями в Українському Інституті. Цих II сторінок це мало що не одинокий ще актуальний огляд цього року в німецькій мові, що вийшов у Берліні в останніх роках до р. 1938. Інші публікації мають характер окремих статей; найближче до загально-оглядового типу стоїть ще мабуть стаття, до речі обговорена як і попередній огляд у "Вістях" і "Культурберіхтах" Українського Інституту.

11) Till EYKE, Ukraine-Tragödie. Wille und Macht. 4. 4. z 15. II. 1937, ст. 9-17. I мапа. Ця стаття провідного органу національно-соціалістичної молоді не має на меті дати огляд, тільки хоче ярко освітлити пекучу європейську проблему. Наставлення, значить інше, але багато тут даних, що підходили б до загально-оглядових писань. Отже про територію і населення, расовий склад, історію, культуру, мову й господарство, про політичні відносини і боротьбу з большевизмом. Не дивлячись на гостро протибольшевицький надрям українське питання не обмежене на совітський комплекс і тут як і в попереднім огляді зясоване в своїй загальній цілості.

Врешті найновішим, поки що, виданням є збірка статей 6 українських авторів, з чого 5 співробітників Українського Наукового Інституту в Берліні, що появилася цього року накладом німецького фахового періодика як його окреме число, хоч і без спільного титулу.

12) Die Deutsche Berufserziehung. Ausgabe B. Kaufmännisches Schulwesen. 15/16. H. 17. IV. 1938. ст. 121-46. Коротке коротке коротке коротке

лює об'єктивність у підборі питань і опрацюванню матеріялу. Проф. др. Мірчук дає загальні рами в вступній статті: Україна як європейська проблема. Національні змагання українського народу і зростаюча вага української проблеми викликають щораз пильнішу увагу в різних європейських і навіть позаєвропейських державах. Доц. др. Б. Крупницький дає короткий нарис української державності в її розвоєвих стадіях від Київської Русі в 9. ст. по черев Литовсько-Руську державу, Козаччину й національне відродження до Української Держави 1917-21. як четвертої фази державницького розвитку. Доц. др. В. Кубійович, у статті про територію, адміністративний поділ і населення України, зясовує заселення, границі, поодинокі країни й розміри української національної території перед світовою війною, за української держави та за сучасного політичного розподілу; подає кількість українців на суцільній етнографічній території та поза нею разом у світі 43.4 міл. Доц. інж. Р. Димінський має найдовшу майже половина з цієї збірки статтю про господарство України. Це пояснюється характером дотичного німецького періодика, призначеного в першу чергу для господарських чи торговельних кол. Стаття поділена на розділи про сільське господарство, підземні багатства, промисловість і колективізацію. Має дати основні дані про ці ділянки господарства українських земель, не лише загальний погляд про них. Тому багато чисел, менше синтетичних конструкцій. Це й тому, щоби в пізніших "ідейних" статтях господарсько-політичного характеру можна було навіязувати на таку основу без потреби повторяти деякі дані все на ново. Але останній розділ зложений на инший лад. Він до певної міри заступає загальну господарсько-політичну статтю про сучасний стан на підсовітській Україні, передбачену в плані, але, на жаль, не написану. Крім того важкість основних даних і чисел попередніх розділів вимагала легчого й загальнішого способу. Таким чином в останнім розділі не стільки мова про переведення і форми колективізації, як про господарський і національно-політичний характер сучасної фази на підсовітській Україні, для якої колективізація є найпримітнішим явищем. Проф. др. З. Кузеля пише про українську кооперацію, розуміється, як і в попередніх статтях, на всіх землях української національної території. Зясовує умови її виникнення, її економічний і національний характер, ідеологію, історичний розвиток перед світовою війною і після неї, найновіший розвиток і сучасний стан. Врешті др. М. Антонович закінчує збірку коротким оглядом німецько-українських торговельних взаємин. Не йде тут стільки про окремі факти і подробиці цих взаємин, як про загальну позицію України в світовій торгівлі, з окремою увагою до Німеччини, від Київської доби по сьогодні.

В цілості збірка статей опублікована в "Беруфсерцігунг" дає і загальну уяву в усеукраїнським мірилі та в тисячелітній історичній послідовності і багато основних даних щодо України в найактуальніших ділянках. У її дальше йдучій, порівнюючи з давнішими публікаціями саме цього типу, основності й подрібності відзеркалюється зріст і конкретніший характер зацікавлення українським питанням у Німеччині.

Р. Димінський.

"УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО СУЧАСНОСТІ"

(ВУНІ) Спеціальне число (36/37) "Україніше Культурберіхте" з 16. IV. присвячене в цілості "Українському мистецтву сучасности". Текст числа написаний (на українській мові) проф. Павлом Ковжуном (Львів) і перекладений на німецьку мову панєю Марією Мірчук, що попередила розвідку П. Ковжуна своїм вступом. 17 репродукцій з світлин творів українських мистців прикрашують число на 12 сторінках, в якому подані також деякі основні чужомовні твори про українське мистецтво. На 3-ій та 4-ій стор. спеціальної окладинки надрукований виказ статей, рецензій і заміток, що були поміщені в 25-35 чч. "Україніше Культурберіхте" за 1936-1937 роки.

УКРАЇНІКА В НІМЕЦЬКИХ ВИДАННЯХ

(ВУНІ) Про місячник німців з бувшої Росії "Дойтше Пост аус дем Остен", що виходить в Берліні, знають вже українські читачі з наших попередніх оглядів. У березневому числі цього часопису присвячені українознавчим питанням дві статті. Гайнріх Гайо Шредер опублікував свої спомини про "Нашу боротьбу проти банд Махна 1918-1919". Цілосторінкова карта показує терени німецьких кольоній над річкою Молочною. В першій частині своєї статті змальовує Шредер положення німецьких кольоністів на півдні України в листопаді 1918. року, коли німецьке військо виходило з України. В околицях Гуляйполя, "московського", як пише автор, села (Руссендорф), - наганяли страху на населення банди Махна. Німецькі кольоністи створили тоді свою озброєну самоохорону. До цієї акції приєдналися 70 німецьких сіл з приблизною кількістю 50.000 населення. Для представництва перед "білою" (московською) армією та для справ господарських був створений особливий виділ, до якого належав м.ін. батько автора споминів. У другій частині своєї статті згадує Шредер про бій німецького самоохоронного відділу з махнівцями в селі Чернигівка та про німецьку перемогу. В тому самому березневому числі є стаття проф. д-ра Зенона Кузеля: "Тарас Шевченко - Поет України (1814-1861)". Стаття присвячена 100. річниці викуплення Шевченка з кріпацтва. В квітневому числі органу німців з був. Росії є також чимало україніки. Д-р Йозеф Гайгер (видавець часопису) пише з симпатією про право самоозначення народів, поскільки воно знайшло було собі вираз у Берестейському Мирі. Стаття Гайгера має вимовний заголовок: "Берестя Литовське - свобода і мир народів". Особливо шляхотно звучить, коли Гайгер каже: "Мировий договір у Берестю Литовському зможе встояти перед судом історії у всіх часах, бо його творці поклали - понад своїми особами - в основу того миру вічні, кровні права народів". Як звичайно, принесло і квітнєве число обговорюваного нами місячника низку дрібних завваг і думок, що, хоч і розкидані в різних статтях, проте мають певне відношення і до України. Є там м.ін. цікава стаття Акселя Шмідта - "Кінцеве слово до московського процесу".

Коли ми вже зупинялися над споминами сучасників про події в Україні в 1918. році, то слід згадати при цій нагоді одну книжку споминів німецького старшини з 1918. року Це - "Війна в Україні" (Кріг ін дер Україне) Ганса Тінтрупа. Твір цей з'явився у видавництві "Ессенер Ферлягсанштальт", має 211 сторін і коштує в справі 4.80 нім. мар. Г. Тінтруп пробув три роки війни на французькому фронті. В лютні 1918. року опинився він на українській землі. З волинського Ковля вимашерувала піша сотня автора споминів на південь України. Заголовки поодиноких розділів книжки Тінтрупа подають приблизний напрямок того маршу: Початок походу - В серці України - Даліше посування аж до захоплення Катеринослава - Катеринослав - Степом до Донецької вугільної області - Юзівка - Здобуття Ростова - Бої за міст коло Ростова - Зброяна сутичка на Міуському півострові - Кінець позиційних боїв - Таганрог. Як командант сотні піклувався Тінтруп своїми вояками так, як наказували йому обовязок і сумління, а тому життю тієї пішої сотні присвячена в споминах німецького автора найбільша увага. "Українського" в Україні побачив у 1918. році Г. Тінтруп мало, а його военний похід з сотнею від Ковля до Таганрога і потім через Одесу назад до Німеччини міцніших вражінь про національну українську дійсність йому не дав. Україна для нього лише - "Зідрусланд", а український селянин - "російський мужик". І відмінних від московських "ізо" селянських хат українських не побачив Г. Тінтруп ніде, бо знає лише про "звичайний російський селянський дім". Петлюру й Махна ставить він до купи і в один ряд з... "іншими проводирями банд". Говорячи про українське населен-

ня, каже він, що "москаля ("Руссе") взагалі тяжко розгадати", бо він раптово нахильний до нестриманости та в пристрасти є засліплений і неопанований немов тварина. Взагалі взаємовідношення німецького війська з українським населенням були на початках добрі і здебільшого заприятелені. Пізніше псували ці відносини м.ін. і особливо докладні реквізиції у селян. "Серце України", під яким розуміє Г. Тінтруп Поділля, - почалося для німецького спостерігача з 1918. року в... Бердичеві. Тамешнє жидівське населення симпатій до національної України викликати у чужинця не могло. Описи деяких українських міст і околиць, в яких довелося Г. Тінтрупові побувати, не приносять нічого своєрідного. З в книзі і перекази з чужих уст, що мають характер байки. Книжка написана в цілому так, що українському читачеві мимоволі насувається питання про доцільність видання такої книжки в сучасній добі. Бож численні неточности в книзі, - лагідно висловлюючися, - не можуть обосновувати потребу її як документального історичного матеріялу в формі споминів очевидця.

В щоденній німецькій пресі було присвячено цьогорічній (20-ій з черги) річниці Берестейського Миру чимало статей і заміток. Назагал відносилися майже всі такі статті до дня 3. березня 1918. року, коли московські большевики підписали мир з Центральними Державами. В звязку з тією подією згадувалося в багатьох статтях у німецькій щоденній пресі і про мир України з Центральними Державами, який був підписаний вже 9. лютого тогож року. Берестейському Миру присвятив 3. III. ц. з. особливо велику статтю свого фахово-військового співробітника щоденник "Фелькішер Beobachter". В ній чимало і про Україну.

У двотижневому оклетені "Антикомінтерну" - "Нахріхтендінст" ч. 7. з 1. квітня б. р. є коротенька, але дуже цікава статейка про "Монголів на советському західному кордоні". Підзаголовок пояснює: "Українці, німці та фїни як жертви советського імперіялізму". Мова йде про волинських німців, фїнів у Ленінградській області та про українців з широкої на 30-50 кільометрів прикордонної смуги на Заході підсоветської України, яких примусово виселює червона Москва, посилаючи на опущені хліборобським населенням місця бурято-монгольських кочовиків. Останні і досі залишилися на найнижчому ступні культурного розвитку і навіть не розуміють мови населення сусідніх околиць. Але влада Сталіна вважає їх за більш сприятливий для неї людський матеріял для заселення величезних просторів понад західними кордонами. В тому самому числі "Нахріхтен" є м.ін. довша замітка про "Жидівські поселення в Крими".

"Остойропа", часопис "Німецького Товариства для студій Європи", надрукував у березні міс. (в 6-ому числі) реферат Ганса Шумагера про "Україну й Москву". Ця статейка на двох з лишком сторінках ґрунтується на відомих книжках українських авторів: М. Садовського (Національна політика совітів на Україні), М. Ковалевського (Україна під червоним ярмом) і О. Шульгина (Україна проти Москви - на франц. мові). Скрема нотатка про відносини Советів до Румунії торкається справи Бесарабії та "випадку Бутенка". В оглядах подій в Східній Європі, які пише редактор журналу Вернер Маркерт, присвячена в тому ж березневому числі особлива увага дискусії про меншинні справи в польському сеймі. Зокрема докладно зясована справа відомих нападів з сеймової трибуни на Митрополита графа А. Шептицького. З інших статей є в тому самому числі безперечно цікава стаття для кожного українця про "Боротьбу Польщі на світовому ринку". Її автор - Гайнц Гекель є в цьому відношенні покликанним знавцем. В більшій рецензії на польську книжку Т. Тесляра ("Політика Советської Росії в добі війни з Польщею") підкреслена вага української проблеми для цілого європейського Сходу, поскільки власне Україна має для Москви значіння вихідної точки опертя при її експанзії на Захід.

автором думки. Деякі матеріяли й завваги, що належать до "україніки", порозкидані і в квітневому числі місячника "Остойропа". В цьому відношенні цікаві для нас, українців, зокрема статті: Антона Лесснера про "Корпус прикордонної охорони в східних областях Польщі" та О.С. - "Коллективне переселювання в Советському Союзі". В першій з цих статей подані відомості також і про польську колонізацію українських теренів на Сході Польщі. Друга стаття доповнена двома картами і статистичними матеріялами. Підсоветсько-українським теренам присвячена там-природньо-велика увага, бо примусове виселювання з Східної України українців набрало в останніх роках справді великих розмірів.

Над тим надзвичайно важливим підсоветсько-українським питанням зупинявся і Отто Лянґбайн, автор статті про "Вандлунген ін дер Раумфюртайлунг дер УдССР - Штедте" в квітневому (4-ому) числі часопису "Вейтсріфт фюр Геополітік". Одною з великих турбот червоної Москви в Східній Україні є примусове пересування адміністративних і господарських осередків з Заходу на Схід і це власне значно впливає на раптовий розрост міст в східних частинах підсоветської України. Дві схематичні мапки (східноукраїнські міста в 1897 і 1936 роках) доповнюють цікаві висновки О. Лянґбайна, який користався м.и.працями В. Кубійовича. З втіхою можемо ми вже тут зазначити, що травневе число того самого геополітичного журналу присвячене в значній мірі українознавчим проблемам.

У середині міс.квітня зявилося особливе українознавче число видання "Б" - "Торговельне Шкільництво" часопису "Ді Дойтше Беруфсерцігунг" (Німецьке Професійне Виховання). Це - часопис фахових учителів на торговельних школах в Німеччині. Всі такі вчителі об'єднані в окремій секції цілодержавного "Національно-Соціалістичного Союзу Учителів" і мають своїм офіційним органом власне згаданий часопис. В 15/16. числі "Німецького Професійного Виховання" присвячені всі без винятку статті - Україні. Авторами тих статей є виключно українці. Редакція журналу попередила їх статті своєю коротенькою передмовою, в якій м.и. висловила признання українським авторам за їх об'єктивно написані статті. За винятком єдиного доц. д-ра В. Кубійовича, що написав про "Територію, адміністративний поділ і населення України", перебувають всі інші українські автори статей в обговорюваному журналі - в Німеччині і є постійними співробітниками Українського Наукового Інституту в Берліні. Директор Інституту проф. д-р І. Мірчук накреслив у чоловії статті про "Україну - європейську проблему" межі сучасного значіння української справи. Доц. д-р Б. Крупницький зупинився над трьома стадіями історичного розвитку української державности. Доц. інж. Р. Димінський подав дуже докладні відомості про "Господарство України", а проф. д-р З. Кузеля подав основні відомості про українську кооперацію від її найраніших початків аж до сучасности. Українознавчу частину часопису закінчує стаття д-ра М. Антоновича, що має заголовок: "Короткий огляд німецько-українських торговельних взаємин".

У найновішому (четвертому) числі "Ярбіхер фюр Гешіхте Остойропас" з 1937. року, що видається проф. д-ром Гансом Іберсбергером у Берліні і виходять у видавництві "Книгарні Прібача" в Бреславі, звертає на себе увагу розвідка Н.Н. Данілова про князя В.В. Галіцина (1682-1714). В значній мірі торкається та розвідка політичних подій в Україні наприкінці ХVII. століття. Поваленню влади Гетьмана Івана Самойловича присвячений окремий розділ на трьох з лишком сторінках. Самого Івана Самойловича малює Н.Н. Данілов всупереч історичним даним як "неосвіченого козака" і "суворого воюяка" ("раугер Крігер"). Москва використала Самойловича до щенту і потім його повалила. - "З чорною невдячністю повалила Москва свого вірного слугу в Україні" - пише Данілов, додаючи, що "Самойлович і його сини були жертвами московського імперіялізму" (дер Експанзіонсіле Москау) в Україні. Крім окремих українських же перекладів в журналі "Ярбіхер

фiр Гешiхте Остойропас" серед огляду журналiв i в бiблiографiчних покажчиках, є там двi довшi рецензiї українських професорiв: Олександра Гайманiвського й Мирона Кордуби. В першiй з цих рецензiй обговорена минулорiчна публiкацiя ленинградської Академiї Наук про "Феудальнi вiдносини в Київській Державi" (Б.Д.Гракова). М.Кордуба зreferував працю С.Кучинського про "Чернигiвсько-Сiверські землi під владю Литви".

"Вiчна Нiмеччина" (Евігес Дойчлянд") мiсячник головного уряду для соцiальної опiки в Берлiнi ("Гауптамт фiр Фольксвольфарт"), принiс у березневому числi рясно iлюстровану статтейку про самопомогову соцiальну опiку нiмцiв у Польщi, а в тiй статтi також i дещо українiки. Є там образки з Луцька, з Полiсся i з Залiщикiв.

Щодо актуально-полiтичних подiй, якi мають вiдношення до українських справ, то вiдомий "випадок Бутенка" знайшов у нiмецькiй пресi значний вiдгомiн. В зв'язку з своєю втечею з советсько-дипломатичної служби в Букарештi опублiкував Федiр Бутенко кiлька своїх пояснень для преси та видав у берлiнському видавництвi "Нiбелюнген-Ферляг" свою прецiкаву брошуру "Ентгiллюнген i бер Москва". Книжечка ця вийшла у значному накладi (100.000 примiрникiв) заходом "Анти-Комiнтерну", має 47 сторiн, мiстить 4 iлюстрацiї (серед них три свiтлини Бутенка) i коштує 0,25 нiм.м. Появi цiєї брошури присвятила наприкинцi квітня мiсяця нiмецька преса велику увагу. Для деяких щоденникiв (як напр. берлiнська "Германiя") залишається Ф.Бутенко i надалi москалем, дарма, що опублiкована ним у згаданiй брошурi автобiографiя докладно й виразно оповiдає про його українське походження. Народився Бутенко в 1905. році в селi Андрiївка на Катеринославщинi i там таки провiв свої хлопчачi роки. З замилуванням згадує він про вишневи та яблуневи садки українських сiл i про осiнні побутовi звичаї серед українських селян. За большевицької влади в Українi вiдвiдав Бутенко чимало українських мiст i сiл, приглядаючися тiй руїнi, яку запровадила там червона влада Москви. Він був там на мiсцi наявним свiдком винищення українського селянства карними вiддiлами воякiв i чекiстiв червоної Москви. Масовi селянські повстання проти Москви були особливо бурхливими в 1929-1933. роках також i на Кубанщинi. Наслiдком жахливого голоду 1933-ого року померла велика скiлькисть населення по цiлій пiдсоветській Українi. Бутенко бачив страшнi образки голодової смерти зокрема на Київщинi, де в деяких селах померло тодi все населення до останньої людини. Як i пiдсоветська Україна так i всi ин цi т.зв. "нацiональнi республiки" в ССРСР, пограбованi червоною Москвою - щодо їх нацiонально-полiтичних i господарських прав на певну автономiю - вже до решти. Доконала їх - т.зв. "Сталiнська конституцiя", що позбавила всi цi не-росiйські "республiки" якоїбудь полiтично-господарської автономiї. В своїй брошурi розповiв Ф.Бутенко м.ин. i про обставини його втечi з советського посольства в Букарештi.

Серед ряду цiкавих для нас статей в нiмецьких щоденниках за останнi два мiсяцi слiд згадати про статтю "Скупа Країна - гордий народ" в "Берлiнер Льокаль-Анцайгер" з 13.квітня. Пiдзаголовок статтi пояснює: "Гiрське плем'я гуцулiв у Схiдних Карпатах". Автором статтi є варшавський коресподент згаданого часопису Пауль Ш т а й н ф у р т, який пiзнавав наших гуцулiв у Ворохтi та її околицях. Малка того терену та два образки гуцульських типiв прикрашують ядерну статтю нiмецького журналіста. "Старiй, гарний народний культурi" гуцулiв - українського гiрського племенi - присвячене в газетнiй статтi неабияке мiсце.

Союзниковi гетьмана Iвана Мазепи, шведському "героеви з Пiвночi" присвячена книжка Рудольфа Баумгардта: "Карл XII Дер Гельд аус Норден". Вийшла ця книжка в бiжучому році у вид. "Дайтгешiхте-Ферляг В.Андерман" у Берлiнi в скiлькості дотепер 56.000 прим. В цiй книзi, що має 343 ст. є чимало i про самого Мазепу i про його українських козакiв. Змiстовна книжка Баумгардта читається легко.

ВІСТИ З БІБЛІОТЕКИ

(Рух в Центральній Бібліотеці Українознавства в Німеччині)

(ВУНІ) За останні шість місяців поповнилися збірки Бібліотеки при Українському Науковому Інституті в Берліні значною кількістю цінних українознавчих видань. Твори сучасних українських письменників одержує Бібліотека від видавництв або від самих авторів. Особливо дбайливо надсилають до Бібліотеки всі свої видання українські наукові, академічні та культурні товариства, інститути і установи з цілого світа крім підсоветських теренів. Велика подяка належить в цьому відношенню передусім Науковому Товариству ім. Шевченка у Львові та Українському Науковому Інституту у Варшаві. Нещодавно одержала бібліотека як дар майже повну збірку наукових видань Української Господарської Академії в Подбрадах, Українського Громадського Видавничого Фонду в Празі та інших в загальній кількості 243 книжки. Щодо поодиноких українських видавництв поза Советським Союзом, то всі вони (за винятком лише двох-трьох) надсилають до берлінської Бібліотеки безплатно свої видання і то здебільшого негайно по виході книжки, брошури або чергового числа періодичної публікації. Особливо вдячна берлінська Бібліотека українським видавництвам у Львові, а серед них в першу чергу: Видавництву "Українська Преса" (п. І. Тиктора), "Видавничій Спілці Діло", Видавництву "Батьківщина" та майже всім иншим українським видавництвам в Галичині, на Волині та на еміграції. Докладний виказ кількості одержаних від поодиноких видавництв публікацій оголосять "Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні в одному з найближчих чисел.

Щодо книжково-журнального руху в Центральній Бібліотеці Українознавства в Німеччині, то він в останньому півроці виглядає? цифрою ось як:

За місяць	листопад 1937 р.	прибуло	509 книжок і	396 журналів
" "	грудень	" "	190 "	543 "
" "	січень 1938	" "	168 "	472 "
" "	лютьень	" "	387 "	658 "
" "	березень	" "	223 "	510 "
" "	квітень	" "	493 "	577 "

До хати випозичала Бібліотека:

За місяць	листопад 1937 р.	книжок	76 і	журналів	8.
" "	грудень	" "	112 "	" "	102.
" "	січень 1938	" "	217 "	" "	81.
" "	лютьень	" "	202 "	" "	74.
" "	березень	" "	148 "	" "	102.
" "	квітень	" "	266 "	" "	87.

До читання в салях Бібліотеки видано:

За місяць	листопад 1937 р.	книжок	122 і	журналів	396.
" "	грудень	" "	76 "	" "	284.
" "	січень 1938	" "	339 "	" "	227.
" "	лютьень	" "	214 "	" "	262.
" "	березень	" "	402 "	" "	230.
" "	квітень	" "	301 "	" "	190.

Комплетуючи всі українознавчі видання та взагалі всі видання на українській мові, звертає Бібліотека особливу увагу на збирання давніших річників українських журналів, брошур і газет, зокрема - передвоєнних. Бібліотека вдячна кожному жертводавцеві за кожний окремий примірник журналу або газети, які вможливають їй комплетування річників і збірок.

НОВІ КНИЖКИ.

(ВУНІ) Słownik botaniczny łacińsko-makoruski zebrał i ułożył w l. 1877-1932 Stefan Makowiecki, PAU. Prace Komisji językowej Nr. 24; Краків 1936, стор. 408-XV, 8. Праця Маковецького важна тим, що містить у собі великий ботанічний матеріал української мови, вибраний автором пильно із публікацій до 1932. р. та з додатком власних авторових матеріалів з Яремча, Камінця Подільського, Києва, Немирова (Брацлавщина) і Неслухова, Желехова (Каменеччина). Український матеріал упорядкований альфаветично під відповідними латинськими гаслами й це спричиняє, що ним можуть користуватися головню природознавці; для мовознавців, етнографів треба б доконче українського показника. Після "Описової фонетики української мови" це вже друге цінне видання з ділянки української мови, що появилoся в рямцях праць Мовної Комісії Польської Академії Наук у Кракові під редакцією відомого польського діалектолога проф. Казимира Нітша. Я.Р.

(ВУНІ) Eugen Onatsky: Grammatia ucraina theoretico-practica, Publicationi del Centro di Studi di Slavistica, Napoli 1937-XV; стор. 282. Велика праця Онацького має виповнити ту прогалину, що панувала досі в Італії і допомогти італійцям вивчити практично й пізнати теоритично найосновніші закони й лексику української мови й то при допомозі відповідно підібраного культурно-історично-етнографічного матеріалу. Заки обговоримо цю працю докладніше на иншому місці, хочемо завважити, що поява цієї грамматики це велике досягнення й гарний започин Центрального Славістичного Інституту в Неаполі. Я.Р.

(ВУНІ) Травневе (ч. 38) число "Україніше Kulturberichte" містить статті: д-ра Георга Штадтміллера, доцента при Університеті в Бреславі, про "Грецьтво і грецьку культуру в Україні"; д-ра Івана Карла Турина (Відень) про "Українські історичні пам'ятники у Відні" (ІУ) та Йозефїни Бурггардт (Київ) про "Навчання німецької мови в школах Советської України". Далі слідує: доц. д-р інж. Р. Димінський "Італійські голоси преси про Україну" і короткий зміст викладу проф. Університету в Єні д-ра Макса Бема про "Україну і націоналізм у східній Європі". Три рецензії (на Г. Лазаревського "Земельний устрій Советської України", В. Садовського "Національна політика Советів на Україні" і на проф. д-ра Карла Бемера "Гандбух дер Вельт-прессе") закінчують число. М.М.

РІЖНІ ВІСТІ.

(ВУНІ) Виклади з українського мовознавства. Др. Ярослав Рудницький виголосив в Берліні такі доповіді з українського мовознавства: дня 21. IV. і 28. IV. ц. р. в індогерманському семінарі Фрідріх-Вільгельмового Університету під кермою проф. д-ра Швіцера про "Географічну термінологію в українських карпатських говорах"; дня 6. V. і 13. V. ц. р. в Українському Науковому Інституті про "Нові тенденції в українській літературній мові"; дня 17. V. ц. р. в рямцях "Славістичних вечорів" при Славянському Інституті в берлінському Університеті про "Нові досліді над західньо-українськими говірками".

(ВУНІ) Шевченківський Концерт у Берліні заходом "Української Громади" відбудеться в середу дня 15-ого ц. м. в салі "Бехштайн" при співучасті ш. І. Синенської-Іваницької (сопран), Тараса Микиші (клявір), Лідї Семака-Борелевої (декл.), Маркіяна Лепкого (скрипка), К. Андрієнко (акомп.), проф. Германа Гоппе (акомп.).

У СПРАВІ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ТА НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА

Комунікат № 3.

Замісцевим співробітникам Словника подаємо до відома технічні вказівки щодо розпису гасел при збиранні матеріялу:

Формат карточки т.зв. "Дін А 7" обговорили ми в попередньому Комунікаті (пор. ВУНІ VI №-2 з дня 28 лютого 1938).

Гасло пишемо в лівому розі карточки вгорі й підкреслюємо, а побіч нього пишемо його німецький переклад.

В лівому долішньому куті зазначаємо точно джерело, з якого ми взяли дане слово (можна скоротити наголовок, але не пропускати видання/рік/тому й сторінки), а в правому куті подаємо своє прізвище.

Коли гасло беремо не із словника, але з якогось тексту то виписуємо під ним контекст, або його частину, але так, щоб він творив логічну цілість. Коли це переклад, цитуємо дещо нижче відповідне місце з оригіналу.

Ось зразок:

<u>ВГОДИТИ</u>	<u>behagen</u>
Бажав би я цієї публиці <u>вгодити</u> ...	
Ich wünschte sehr, der Menge zu	
	<u>behagen</u> ...
Фавст у п-ді Загула, стор. 17.	N.N.

При виписуванні матеріялу придержуємося стисло форм і правопису джерела ! Не вносимо ніяких змін ані поправок.

Гасло пишемо з малої букви.

Пишемо як найчиткіше р у к о ю, чорнилом.

У сумнівних випадках звертаємося з запитам на адресу Комісії:

Український Науковий Інститут (Wörterbuch)

Berlin C 2 Breitestrasse 36.

